

USA – kis leállás, kis tanulságok

Október elsején egy igen ritka dolog következett be. A világ legerősebb gazdasága költségvetés nélkül maradt, az amerikai állam pedig részben leállt. Ennek ellenére az Egyesült Államok vezető politikusai nem tudnak megegyezni még a költségvetés kiadási főösszegével kapcsolatban sem. A fél világ az amerikai politikai eliten nevet, a saját népük pedig „elkényeztetett gyerekként” tekint rájuk. Pedig nem is olyan egyértelmű, hogy ők csinálják rosszul.

Mert mi is történik ezekben a napokban Washingtonban? Az Obama-kormányban az új költségvetési évre (ez az Egyesült Államokban október 1-jén kezdődik nem pedig január 1-jén) szüksége van a törvényhozás mindkét háza által elfogadott költségvetésre, ez azonban elakadt az alsóházban. A republikánus többségű alsóház ugyanis több ponton is nehezményezi a demokraták által szorgalmazott büdzsé-tervezetet. A republikánus módosításokat viszont leszavazza a demokrata többségű felsőház, ráadásul egy ilyen törvényjavaslatnak még Obama elnök vétóját is meg kellene úsznia. Most tehát lényegében ping-pongozás zajlik az amerikai törvényhozás két háza között és egyelőre egyik fél sem enged.

Így tehát október elsején az amerikai állam költségvetés hiányában részben leállt. Az állam nagy része viszont működik. Fizetik a legtöbb állami dolgozó bérét, a szociális ellátórendszernek is csak egy kisebb szelete bénult meg és persze megmaradt a rendőrség és a hadsereg támogatása is. Átmenetileg megszűnt viszont több százezer ember munkahelye, akik október elsején kénytelenek voltak elmenni fizetetlen szabadságra. Leálltak a nemzeti parkok, számos múzeum és a NASA állománya is a töredékére zsugorodott.

Több százezer ember maradt fizetés nélkül, a kieső termelés és a visszaeső fogyasztás pedig vastagon meg fog mutatkozni az éves GDP-növekedésben. Ráadásul közeleg egy másik határidő is. Az amerikai állam elérte a törvényben előírt hitelösszeg maximumát, október 17-éig pedig el fog fogyni az államkincstár mozgástere. Az államkassza kiürülése után pedig november elsején az USA technikailag csődbe megy (szelektív nem törlesztővé válik, ami azt jelenti, hogy a kötelezettségeinek csak egy részét teljesíti, másokkal hátralékba kerül). Ezt elkerülendő, az amerikai törvényhozásnak még októberben el kell fogadnia az ún. adósságplafon megemelését, ami lehetővé teszi a kormány számára új államkötvények kibocsátását.

Természetesen a fizetés nélküli szabadságolások, a bezárt állami intézmények és a fenyegető államcsőd mindenki számára fájdalmas, mégis azt mondom, hogy az áldozat nem értelmetlen és a rengeteg kárörvendő kommentátor figyelmen kívül hagyja a hosszú távú következményeket.

A republikánus-demokrata összecsapás hátterében két, hosszú távon is jelentőséggel bíró tényező áll. Az első a költségvetési kiadások főösszege. A demokraták a nagyobb államot és a magasabb kiadást pártolják, ennek megfelelően az általuk javasolt költségvetésbe egy igen magas hiány van belekalkulálva, 560 milliárd USD, ami az éves amerikai GDP 4%-ának megfelelő összeget jelent. A republikánusok ezzel szemben kisebb állami újraelosztást és ennek megfelelően alacsonyabb kiadási főösszeget és kisebb hiányt szeretnének.

Tovagyűrűző hatásként jelenik meg az eltérő adópolitika. A demokrata költségvetés ugyanis adóemeléssel is jár, ami nagy szálda a republikánusok szemében. A törvényhozási vita egyik „forró pontja” tehát a hiány és az azzal járó adópolitika, a kimenetelének pedig az egész

Egyesült Államokra nézve fontos hatásai lesznek, hisz a szövetségi állam már így is nyakig eladósodott. Az államadósság 12 ezer milliárd USD, vagyis a GDP 72%-a, és nagyon nem mindegy, hogy mennyivel fog nőni jövőre. Az adópolitika pedig a növekedési kilátások miatt fontosak. A demokraták adóemelési javaslata ugyanis könnyen lefékezheti a stagnálásból épp kifelé jövő államot, ami ugyancsak a GDP arányos államadósság emelkedését vonná maga után.

A második vitás pont az Obamacare. Hivatalos nevén ez a Patient Protection and Affordable Care Act (Betegvédelmi és Megfizethető Betegellátási Törvény), ami onnan kapta az Obamacare nevet, hogy Barack Obama elnök szívügye ennek megvalósítása és az elnökségét meghatározó reformnak szánja. A megértéséhez tudni kell, hogy az amerikai betegbiztosítási rendszer magánalapú, az állam csak azoknak a biztosítását látja el, akik valamilyen okból túl nagy kockázatúnak minősülnek ahhoz, hogy a biztosítótársaságok szerződést kössenek velük (ilyenek például az idősek vagy az értelmi fogyatékosok). A lakosság 15%-a viszont semmilyen biztosítással nem rendelkezik. Az Obamacare szociális alapon nyújtana ellátást ennek a rétegnek.

Hogy mi ezzel a problémája a republikánusoknak? Egyrészt az árcédula: az Obamacare becsült ára 604 milliárd dollárjába fog kerülni évente az amerikai költségvetésnek, a fedezetül pedig adóemelés, az adóból leírható tételek körének szűkítése, a biztosítási díjakra kivetett illetékek növelése, az egészségipari vállalatok adóinak növelése és új termékadók kivetése szolgál. Ezek a bevételek egyrészt nem tervezhetőek olyan egyszerűen, mint a kiadások, másrészt nehezen megjósolható, hogy milyen hatásai lesznek a növekedésre.

No persze a gyógyszergyárak nem fognak csődbe menni egy kis adóemelésből és a gazdag amerikaiak bankszámláinak is jót fog tenni egy kis fogyókúra. De egy olyan időszakban, amikor az Egyesült Államok eladósodottsága a magyarországi arányokhoz hasonló, az államháztartás hiánya pedig meg is haladja a miénket, ez a reform mindenképpen veszélyes.

Erről szól tehát az amerikai vita. A republikánusok az Obamacare-t egy alapjában elhibázott lépésnek tartják, ami szerintük óriási terheket fog róni a költségvetésre, megdrágítja a biztosítási díjakat és visszafogja majd a növekedést. Így a republikánus többségű alsóház által elfogadott tervezetek mind tartalmazznak egy erős kiadáscsökkentő csomagot és megvonják a forrásokat az Obamacare-től.

Az ellentét olyan éles a két párt között, hogy a költségvetési vitába belekeveredett az adósságplafon emelése is, amit a republikánusok ütőkártyaként játszanának ki demokrata ellenfeleikkel szemben. A vita mindenesetre el fog dőlni még októberben, pusztán azért mert túl sok minden múlik a megegyezésen. Az amerikai növekedési kilátások igen jók, várhatóan 2,7% fog nőni az amerikai GDP 2014-ben. Ezt csökkenti 0,1-0,2% ponttal minden hét leállás és ezt nullázná le teljesen egy államcsőd. Véleményem szerint épp ezért a republikánusok alul fognak maradni, mert nem vállalják majd be a gazdaságot tönkre tévő kerékkötő szerepét. Az adósságplafont megemelik, az Obamacare életbe lép és a kiadáscsökkentő csomagnak is csak egy vérszegény változata lép majd életbe.

Bár jó eséllyel el fognak bukni, érthető a republikánusok álláspontja. Egyhavi leállás hozzávetőleges költsége ugyanis „mindössze” 50 milliárd dollár körül lenne. Ez elsőre soknak tűnik, de aprópénz a költségvetési hiányhoz és az Obamacare hosszú távú hatásához viszonyítva. Egy rossz alku hosszú távon sokkal költségesebb lehet, ezért döntöttek úgy a republikánusok, hogy nem rezelenek be a leállástól és ahelyett, hogy félelemből megszavazzák azt a költségvetést,

ami az általuk alapvetően elhibázottnak tartott Obamacare-t tartalmazza, inkább „megvetik a lábukat és harcolnak”.

De miért fontos nekünk, magyaroknak ez a sztori? Azért, mert míg az amerikaiak jövőre 2,7%-kal fognak növekedni, addig Európának csak egy vérszegény 1%-os növekedéssel kell majd beérnie és mi magyarok is örülhetünk majd egy 1,5%-os bővülésnek jövőre. Az Egyesült Államok sikerének az oka pedig részben az amerikai politikai rendszerben és a vitakultúrában rejlik. Az adósságplafon, bár újra meg újra megemelik, mégis egy olyan határt jelent, ami minduntalan korlátozza a politikusokat a költekezésben. A közpénzek elosztásáról való amerikai vita is elképzelhetetlen egy olyan országban, ahol az államháztartás bevételeinek fél százaléka elmegy úgy stadionépítésre, hogy a kormányon kívül senki sem tudja pontosan mennyi és hogyan került ki az államkasszából.

Mielőtt lebecsülnénk az amerikai törvényhozók képességeit, inkább gondolkodjunk el azon, hogy miért képesek a tengerentúlon arra, hogy hosszú távra tervezzenek mindkét nagy párt aktív közreműködésével, míg Magyarországon az Alaptörvényt is évente háromszor változtathatja meg a kormány úgy, hogy néhány kiváltságos, hatalommal bíró személyen kívül senkinek nem lehet semmi beleszólása.

Molnár Balázs
Iránytű Politikai és Gazdaságkutató Intézet